

Верховний
Суд

Новели судової практики Верховного Суду у кримінальних провадженнях

Олександра Яновська
суддя Касаційного кримінального суду
у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

Обов'язковою складовою злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК, є **наявність у обвинуваченої особи спеціальних повноважень щодо розпорядження** відповідним майном. У випадку обвинувачення у заволодінні чужим майном шляхом зловживання службовим становищем має бути доведено, що обвинувачений мав право оперативного управління цим майном або мав владні повноваження, які давали можливість впливати на осіб, яким це майно ввірене чи у віданні яких перебуває.

Для доведення винуватості службової особи приватного підприємства в інкримінованому злочині сторона обвинувачення мала довести, що вона в силу службового становища мала можливість впливати на управління майном університету і використала ці можливості для обернення майна на свою користь.

Однак, як було встановлено в ході судового розгляду, хоча обвинувачений і був службовою особою, його службові повноваження обмежувалися лише управлінням майном, яке перебувало у володінні приватного підприємства.

Для вирішення питання про наявність чи відсутність у діях особи складу злочину, передбаченого ст. 191 КК, суду необхідно з'ясувати, **чи ввірялися цій особі будь-які кошти, які потім були нею привласнені.**

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 24.10.2024 у справі № 132/3441/20 (провадження № 51-7706км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122638234>

Директора комунального підприємства засуджено за ч. 2 ст. 191, ч. 1 ст. 366 КК за те, що він, для підтвердження законних підстав невиходу на роботу отримав у невстановленої особи підроблений листок непрацездатності. Зловживаючи своїм службовим становищем, він виготовив заяву-розрахунок лікарняних та окремих виплат потерпілим на виробництві, на підставі якої отримав кошти Фонду соціального страхування України.

Системне тлумачення статей 18, 364, 365, 191 КК свідчить про те, що заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем має місце тоді, коли службова особа незаконно обертає чуже майно на свою користь чи користь третіх осіб, використовуючи при цьому своє службове становище. Його особливістю є те, що, на відміну від привласнення чи розтрати, **предметом заволодіння чужим майном шляхом службового зловживання може бути і майно, яке безпосередньо не було ввірене винному чи не перебувало в його віданні.** У зазначений спосіб винний може заволодіти майном, щодо якого в силу своєї посади він наділений правомочністю управління чи розпорядження через інших осіб. Тобто він має певні владні повноваження щодо впливу на осіб, яким це майно ввірене чи у віданні яких перебуває.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 14.09.2023 у справі № 503/700/21 (провадження № 51-838км23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/113560996>

Розмежування кримінального правопорушення, яке вчиняється одночасно з цивільним правопорушенням, та цивільного правопорушення, яке вчиняється поза межами складу будь-якого злочину.

Як **критерії такого розмежування** повинні братися до уваги:

- (1) суб'єктивна сторона складу злочину: злочинна ціль (корислива мета, мета надання правомірного вигляду володінню відповідним чужим майном, яке набуто злочинним шляхом, відсутність ділової мети відповідного правочину тощо), а також спрямованість і момент формування умислу (зокрема, направленість умислу на викрадення майна)
- (2) об'єктивна сторона складу злочину: характеристика діяння та спосіб його вчинення (наприклад, вчинення дій, які спричинюють неможливість вирішення ситуації у цивільно-правовий спосіб (неможливість повернути майно, стягнути заборгованість тощо), здійснення діяння, яке явно відхиляється від усталеної ділової практики, використання повноважень всупереч інтересам організації чи всупереч їх призначенню тощо).

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 11.05.2023 у справі № 757/60763/16-к (провадження № 51-4190км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110951951>

«Навальний та Офіцеров проти росії» рішення ЄСПЛ від 23 лютого 2016 року:

«...суди визнали другого заявника винним у вчиненні дій, які не відрізнялися від звичайної комерційної посередницької діяльності, а першого заявника - у сприянні такій діяльності, тобто кримінальний закон було піддано свавільному і непередбачуваному тлумаченню на шкоду заявникам, що призвело до явно необґрунтованого результату судового розгляду.»

...зловживання службовим становищем характеризує спосіб вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК, і полягає у будь-якому умисному, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи іншої фізичної або юридичної особи використанні службовою особою всупереч інтересам служби своїх прав і можливостей, пов'язаних з її посадою.

Протиправне вилучення чужого майна вчинене службовою особою, яка під час заволодіння таким майном не використовувала своє службове становище, а за родом своєї діяльності лише мала доступ до цього майна, необхідно розглядати як крадіжку.

Обставини, які сприяють вчиненню кримінального правопорушення, створюють умови для його вчинення (перебування в певному місці в певний час, відсутність свідків тощо), не можна ототожнювати з умисним використанням службового становища як способом вчинення кримінального правопорушення, що в свою чергу, є обов'язковою складовою диспозиції ч. 2 ст. 191 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 16.03.2023 у справі № 707/146/17 (провадження № 51-5186км19)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/109747678>

Якщо службова особа прокуратури здійснює розслідування кримінального провадження з метою збагачення за рахунок матеріальних цінностей, здобутих у ході такого розслідування, то це свідчить про наявність у її діях саме **корисливого мотиву**, як ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК, а не ознак службової недбалості, визначених ст. 367 КК. Невиконання обов'язку, вимоги про повернення майна свідчить про закінчення привласнення.

Постанова ККС ВС від 18 квітня 2024 року у справі № 758/6794/18 (провадження № 51-5567км19) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118592551>

Дії члена колегіального органу можуть кваліфікуватися за ст. 368 КК у тих випадках, якщо вирішення питання, за яке передавалася неправомірна вигода, **ухвалюється цим колегіальним органом спільним рішенням** за результатами голосування.

Кримінальна відповідальність у ст. 368 КК встановлена за конкретні діяння, серед яких є й одержання неправомірної вигоди, без конкретизації успішності досягнення бажаного результату надавачем неправомірної вигоди, тому немає значення, яке рішення було ухвалене колегіальним органом (таке, яке цікавило надавача неправомірної вигоди, або ж навпаки, тобто позитивне чи негативне).

Постанова ККС ВС від 23 квітня 2024 року у справі № 726/776/17 (провадження № 8212км18)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/118689047>

Про вимагання неправомірної вигоди (ч. 3 ст. 368 КК) свідчить те, що директор підприємства спеціально створив для працівника несприятливі умови, за яких останній **вимушений був передати** йому грошові кошти, щоб уникнути свого звільнення. При цьому потерпілий чітко розумів і усвідомлював, що така **неправомірна вигода надається з метою запобігти шкідливим наслідкам** та порушенню законних інтересів для себе.

Постанова ККС ВС від 27 серпня 2024 року у справі № 303/3590/20 (провадження № 51-135км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121472493>

Зацікавленість особи у вчиненні щодо неї або ж на її користь певних незаконних дій не може вказувати на вимагання у неї неправомірної вигоди.

Місцевим судом було встановлено, що свідок погодився надати засудженому неправомірну вигоду у розмірі 5000 грн та в подальшому надав її через пособника в, усвідомлюючи, що у такий спосіб він уникає настання для себе негативних наслідків, а саме – складення відносно нього протоколу про адміністративне правопорушення за ст. 130 КУпАП, тобто прагнув обійти встановлену процедуру здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, задовольняючи в такий спосіб власні незаконні інтереси.

Окрім цього, зі змісту обвинувального акту слідує, що засудженому було інкриміновано діяння, яке полягало у проханні надати неправомірну вигоду.

З урахуванням цих обставин констатація судами попередніх інстанцій відсутності в діях засудженого такої кваліфікуючої ознаки ст. 368 КК як «вимагання неправомірної вигоди» є правильною.

Постанова ККС ВС від 15 жовтня 2024 року у справі № 404/8115/20 (провадження № 51-3116км24), <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122333177>

За неможливості визначити реальну ринкову вартість товару експертним шляхом і відсутності інших відомостей, на підставі яких можна визначити таку вартість, висновок суду про недоведеність завданої шкоди як складової злочину, передбаченого ст. 364 КК, є правильним.

Постанова ККС ВС від 01 жовтня 2024 року у справі № 991/6712/20 (провадження № 51-617км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122153737>

Верховний
Суд

Дякую за увагу !
